

Розвадовський Володимир Іванович,
*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника,
керівник Центру досліджень конституційної юстиції
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ТА НОРМ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

25 років Конституція України втілюється в повсякденне життя суспільства і держави. Саме впродовж цього періоду незалежна Україна стала однією з найбільш відкритих і перспективних держав Центральної та Східної Європи.

Однак реалізація принципів та норм Основного Закону держави у життя, їх втілення безпосередньо у соціальну практику – процес достатньо складний та тривалий.

Вчені-конституціоналісти давно зрозуміли, що все в державі й суспільстві залежить від демократичної конституції, її ролі і механізмів дії в сучасних умовах. Адже тільки така конституція завжди буде служити суспільному прогресу, людині та громадянину, оскільки в ній закріплене головне – загальнолюдські суспільні демократичні цінності, гідність і права людини, верховенство права та конституційна демократія.

На наш погляд, необхідно суб'єктам законодавчої ініціативи розробляти та приймати відповідні, передбачені в самій Конституції України конституційні закони, за допомогою яких визначалися б реальні механізми щодо порядку створення, статусу та форм діяльності відповідних державних та самоврядних інститутів, вирішення питань, пов'язаних з правилами та обов'язками громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Адже впродовж дії чинної конституції законодавчим органом прийнято значну кількість

законів. Проте частина з них носить декларативний характер, забезпечує вузько політичні інтереси та інтереси олігархів.

Варто зауважити, що норми позитивного права людини доволі проблематично визначені у структурі Конституції України, оскільки вони є дивним гібридом ліберальної та соціалістичної концепції прав особи. Відповідно це закладає внутрішній конфлікт у семантику конституційного тексту, підриваючи принципи його цілісного тлумачення. За таких обставин продовжують мати місце блокування ефективності прямої дії конституційних принципів, що призводить до послаблення легітимності Основного Закону держави.

Теоретично питання про системне виконання норм Конституції України є архіважливим як для суспільства так і держави. Однак державні інститути цим постійно нехтують. Для прикладу. В жодному щорічному посланні Президентів України до парламенту не надавався глибокий аналіз щодо системного виконання норм Основного Закону держави, особливо запровадження у конституційно-правових відносинах суб'єктів права – конституційної демократії.

Отже, всіяке ігнорування норм Конституції України мотивуючи про відсутність відповідних конституційних законів є надуманим. Так, відповідно статті 8 Основного Закону держави її норми є нормами прямої дії і повинні виконуватись беззаперечно, усіма учасниками конституційно-правових відносин.

Досліджуючи питання втілення норм і положень Конституції України у наше повсякденне життя, спочатку потрібно звернути увагу на практичне здійснення конституційних - позитивних та природних прав і свобод людини і громадянина. Адже в сучасних умовах немислимо розглядати проблеми прав людини й громадянина як данина моді.

З позиції більшості вчених – конституціоналістів питання прав і свобод людини та громадянина є виразником у правовій формі та забезпеченням практичного здійснення послідовного гуманістичного принципу, визнаного європейською спільнотою і передбачено в Конституції України, принципу, відповідно з яким, «людина її життя і

здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1 с.4].

Однак, на превеликий жаль, ми сьогодні не можемо бути впевнені, що в державі Україна забезпечено ефективну реалізацію кожного на повагу до гідності, позитивних й природних прав. Як свідчить практика добре виписаних позитивних норм Основного Закону в сучасних умовах є недостатньо. Потрібно, як державним та і органам місцевого самоврядування виробити алгоритм процесуальних норм щодо їх реалізації та контролю за їх виконанням. Так, для реалізації вимог ст. 1 Конституції України «Україна є суверенна і незалежна, демократична соціальна, правова держава» - це той конституційний принцип державотворення, який всі без виключення суб'єкти конституційно-правових відносин зобов'язані наполегливо, поступово, не дивлячись на всі існуючі труднощі та перешкод реалізувати у практичному житті.

У цьому плані одним з найважливіших завдань сьогодення є практичне забезпечення принципу верховенства права. Так, відповідно статей 8; 22 Конституції України [1], європейських демократичних цінностей, конституційної юстиції, принцип верховенства права означає панування права в державі, першочерговість природного права над позитивним, а також пріоритет прав людини в державі.

Однак, після судової реформи (2016 р.) роль судової гілки влади та Конституційного Суду України, щодо гарантування верховенства права бажає бути значно кращим.

В. М. Кампо вважає «якщо стан реалізації принципу верховенства права погіршуватиметься, держава повинна буде посилювати гарантії виконання й додержання принципу верховенства права» [2, с.42].

Окрім того, за оцінками міжнародних організацій, у 2016 році наша держава перебувала наприкінці списку держав, які реалізують принцип верховенства права. Тому судова реформа 2016 року – це лише перший крок до успіху, а попереду потрібно здійснити важливі

демократичні зміни щодо утвердження принципів конституційної демократії та верховенства права.

Для того, щоб забезпечити дотримання та реалізацію прав і свобод людини, громадянина, основоположних засад Основного Закону потрібно об'єднання зусиль усього суспільства, усіх політичних спрямувань. Саме в цьому плані їй повинна відіграти сучасна українська національна ідея, основи подальшого розвитку та здійснення якої передбачені в Конституції України. Така практика притаманна і для європейських демократичних держав де існує безліч політичних, громадських угруповань і поряд з ними живе та вдосконалюється національна ідея.

Наступна проблема щодо реалізації принципів та норм чинної Конституції України, пов'язана з настроями окремих політиків-радикалів щодо прийняття нової конституції в умовах війни з Росією на українському Донбасі та окупованому Криму. Звісно, суспільна небезпека таких проектів є надзвичайно серйозною. Тільки завдяки громадянському суспільству, яке сформувалось після «Революції Гідності», цей сценарій не знайшов своєї реалізації.

За таких обставин ми переконані в тому, що сьогодні, як ніколи, для гарантування конституційної безпеки держави потрібна всеосяжна конституційна просвіта. Для цього пропонуємо залучити громадських активістів, наукове середовище, студентство та всіх небайдужих для запобігання прояву послаблення демократичних інститутів Європейського спрямування, основоположних принципів та конституційного ладу.

На наш погляд сьогодні не потрібна нова Конституція, а нові підходи до її виконання. Діючий Основний Закон держави потрібно вдосконалювати за активної участі державних інститутів, зокрема, Президента України, Верховної Ради України, судової влади, Конституційного Суду України та громадянського суспільства.

З позиції В. М. Кампо, перехід України до належного виконання Конституції України мав би якісні переваги для стабільного розвитку її держави й громадянського суспільства, утвердження

конституційної демократії й формування повноцінної української політичної нації [2, с.130].

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки та рекомендації:

1) з позицій *оптимізації конституційної правосвідомості* – для забезпечення практичної реалізації основних засад та позитивних і природних правових норм, передбачених Конституцією України потрібна конституційна просвіта, об'єднання зусиль громадянського суспільства та політичної волі, а також зосередження та усвідомлення всіх учасників конституційно-правових відносин щодо виконання вимог чинної Конституції України.

2) з позицій *удосконалення конституційної правотворчості* – доцільно прийняти закон «Про правотворчу техніку». Адже, відсутність такого нормативно-правового акту може призвести до нових колізій, незручностей, протиріч у застосуванні правових норм, розпочинаючи із застосування норм Конституції України як норм прямої дії;

3) з позицій *удосконалення правозастосування (особливо – у частині застосування конституційних норм)* – доцільно забезпечити реалізацію положень чинної Конституції України на практиці, акцентуючи особливу увагу на положеннях Розділу 2 «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина». Це дасть змогу забезпечити єдність юридичної та фактичної Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кампо В. М. Конституція і становлення конституційної демократії в Україні (2014-2018 роки). Київ: Зелений пес, 2019. 172 с.